

Srinakharinwirot Research and Development Journal
of Humanities and Social Sciences

Volume 18, Issue 1, January - June 2026, Pages 1 – 13 ISSN 3027-6039 (Online)

Research Article

ความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Needs Assessment of Stakeholder-Driven External Quality Assessment
System for Basic Education Schools

สุกัญญา แชมช้อย*, ชุมนวัฒน์ ปุงบางกระดี่, ถาวร อินทรอมร

Sukanya Chaemchoy*, Shunnawat Pungbangkradee, Thaworn Intaraamorn

สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Educational Management, Faculty of Education, Chulalongkorn University.

*Corresponding author, e-mail: sukanya.chae@chula.ac.th

Received: 25 June 2024; Revised: 5 November 2024; Accepted: 8 November 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และ 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชากรในการวิจัยคือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2564 จำนวน 29,119 โรง โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษา จำนวน 428 โรง ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน นักเรียน ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ประเมินภายนอก รวมทั้งสิ้น 1,041 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบและมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) โดยผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระยะที่มีสภาพปัจจุบันที่สูงที่สุดคือ ระยะก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 3.80$, $SD = 0.734$) รองลงมาคือ ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ($\bar{X} = 3.75$, $SD = 0.777$) ระยะเตรียมการประเมิน ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.797$) และระยะหลังการประเมิน ($\bar{X} = 3.70$, $SD = 0.803$) สำหรับระยะที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงสุดคือ ระยะก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 4.11$, $SD = 0.713$) รองลงมาคือ ระยะเตรียมการประเมิน ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.767$) ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.783$) และระยะหลังการประเมิน ($\bar{X} = 4.01$, $SD = 0.793$) และ

2) ระยะที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ระยะเตรียมการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.086$) รองลงมาคือ ระยะหลังการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.084$) ระยะก่อนการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.081$) และระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ($PNI_{modified} = 0.076$) ตามลำดับ

คำสำคัญ: การประเมินคุณภาพภายนอก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

This research is a descriptive study aimed at 1) study the current state and the desired state, and 2) study the priority needs index of a stakeholder-driven external quality assessment system for basic education schools. The population for the study includes 29,119 schools under the Office of the Basic Education Commission for the academic year 2021. The sample group consists of 428 schools. The research respondents included school administrators, teachers, parents, community representatives, students, representatives from the educational service area offices, and external evaluators, totaling 1,041 individuals. The research tool used is a questionnaire regarding the current state and desired state of a stakeholder-driven external quality assessment system for basic education schools. This questionnaire consisted of a checklist and a 5-point Likert scale questions, with content validity index (IOC) ranging from 0.67 to 1.00 and a reliability coefficient of .97. The statistics used for data analysis include mean, standard deviation, and modified priority needs index ($PNI_{modified}$). The findings revealed that 1) the phase with the highest current status for the stakeholder-driven external quality assessment system was the pre-assessment phase ($\bar{X} = 3.80$, $SD = 0.734$), followed by the collaborative assessment phase ($\bar{X} = 3.75$, $SD = 0.777$), the assessment preparation phase ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.797$), and the post-assessment phase ($\bar{X} = 3.70$, $SD = 0.803$). The phase with the highest desired state was also the pre-assessment phase ($\bar{X} = 4.11$, $SD = 0.713$), followed by the assessment preparation phase ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.767$), the collaborative assessment phase ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.783$), and the post-assessment phase ($\bar{X} = 4.01$, $SD = 0.793$). 2) The phase with the highest priority needs index was the assessment preparation phase ($PNI_{modified} = 0.086$), followed by the post-assessment phase ($PNI_{modified} = 0.084$), the pre-assessment phase ($PNI_{modified} = 0.081$), and the collaborative assessment phase ($PNI_{modified} = 0.076$), respectively.

Keywords: External quality assurance, Stakeholders, Basic Education Institutions

บทนำ

แนวคิดสำคัญของการประเมินคือการเชื่อว่าทุกสิ่งสามารถตรวจสอบและปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ เพื่อเป็นการพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นสิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม [1] โดยในบริบทของการจัดการศึกษานั้นการประเมินมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยให้ผู้รับบริการทางการศึกษาสามารถตัดสินใจรับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการได้ เกิดความเชื่อมั่นในบริการทางการศึกษาและสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นการป้องกันผลเสียที่จะเกิดกับผู้เรียนและผู้ตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้ารับการการศึกษาซึ่งคือผู้ปกครองของนักเรียน รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสที่ผู้รับบริการทางการศึกษาจะได้

เข้าถึงการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้เรียน ในทางกลับกันเป็นการช่วยกระตุ้นให้สถานศึกษาเร่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคม [2] โดยในที่สุดผู้รับประโยชน์ทั้งหมดก็คือผู้เรียน ซึ่งจะได้รับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมกัน ช่วยส่งเสริมให้สังคมและประเทศชาติเกิดการพัฒนา ทั้งนี้ การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพจากภายใน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารโรงเรียนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต้องร่วมกันดำเนินการด้านการประเมินอย่างโปร่งใสเป็นธรรม พร้อมให้ตรวจสอบได้ [1]

จากการศึกษาสภาวะการณ์ของการประเมินคุณภาพภายนอก พบว่า จากเจตจำนงของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งจำเป็นต้องมีระบบการประกันคุณภาพเพื่อพัฒนามาตรฐานการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษามากขึ้น รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2562 ที่ได้ให้ความสำคัญของการส่งเสริมการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการติดตามและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา อีกทั้งมีการจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งมีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษา แต่จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมากลับพบว่า การประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้ดำเนินการมาแล้วจำนวน 3 รอบ ทั้งในส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินกลับไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่กำหนดไว้ และยิ่งไปกว่านั้นผลของการประเมินยังไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาเหล่านั้นแต่อย่างใด [3] ทั้งนี้ รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกในอนาคตจึงควรมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมินที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมินมีความรู้และมีทักษะในการประเมิน [4-5] ช่วยให้เกิดการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์และช่วยให้สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงจุด [6-8] อีกทั้งยังช่วยให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อการประเมินเข้าใจถึงเหตุผลในการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของตน [9] ทั้งนี้ การประเมินโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการประเมินตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการประเมิน [10]

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพ [11 - 12] เนื่องจากโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีทรัพยากรที่เพียงพอทั้งในด้านบุคลากรและการบริหารจัดการเพื่อเตรียมการสำหรับการประเมิน นอกจากนี้ การประเมินในปัจจุบันมักเน้นที่การเตรียมเอกสาร ซึ่งมักมีการเรียกเอกสารซ้ำซ้อนและขาดการสื่อสารที่ชัดเจนเกี่ยวกับการประกันคุณภาพ ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถดำเนินการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากการศึกษาพบว่า ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหาร คุณภาพในการจัดการเรียนการสอนของครู รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียล้วนส่งผลเชิงบวกต่อการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา [13] หากผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพ คุณครูมุ่งเน้นการสอนอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากชุมชน จะทำให้โรงเรียนมีการประกันคุณภาพภายนอกที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งนี้ เมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการประกันคุณภาพภายในสัดส่วนที่มากขึ้น ก็ย่อมจะส่งผลให้บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพัฒนาจากการเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์และผู้รับผลประโยชน์ สู่การเป็นหุ้นส่วนที่แท้จริงของการจัดการศึกษา เกิดการรับรู้และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ทั้งสถานศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดการประสานความร่วมมือ มีการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเกิดการร่วมกันยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน [4-9]

ทั้งนี้ ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 และพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติม พ.ศ. 2561 ในมาตรา 8 [14] กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) มีอำนาจและหน้าที่ในการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก และกำหนดกรอบแนวทางและวิธีการประเมินที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งแนวทางการ

ประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ จะเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการประกันคุณภาพ อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานและการวางแผนทางการประกันคุณภาพของสถานศึกษารูปแบบใหม่ในอนาคต ซึ่งเป็นการท้าทายใหม่ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ที่จะต้องพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพของสถานศึกษาและนำไปสู่การสร้างมาตรฐานการศึกษาที่สูงขึ้นต่อไป

จึงเป็นที่มาของการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ที่มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในที่นี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน นักเรียน ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ประเมินภายนอก ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการวางรากฐานของกระบวนทัศน์การประเมินรูปแบบใหม่ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นรูปธรรม ช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานประกันคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาสูงขึ้นผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการร่วมมือกันปรับปรุงคุณภาพการดำเนินงานด้านการศึกษาต่อไปอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผ่านขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประเมินคุณภาพภายนอกของประเทศไทย และแนวคิดการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการทบทวนทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ 1) ระยะก่อนการประเมิน 2) ระยะเตรียมการประเมิน 3) ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ และ 4) ระยะหลังการประเมิน ตามลำดับ
2. ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในสถานศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 29,119 โรงเรียน
3. ขอบเขตด้านระยะเวลาดำเนินการวิจัย คือ ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2565

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) ศึกษาในประชากรที่เป็นสถานศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 29,119 โรงเรียน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Krejcie และ Morgan (1970) [15] โดยได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 379 โรงเรียน จากนั้นจึงดำเนินการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) เพื่อให้ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากร มีขั้นตอนการสุ่มดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามระดับขั้นที่เปิดสอนของสถานศึกษา แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา 2) สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา และ
- 3) สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของโรงเรียน แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) โรงเรียนขนาดเล็ก 2) โรงเรียนขนาดกลาง 3) โรงเรียนขนาดใหญ่ และ 4) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามภูมิภาค แบ่งออกได้เป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ภาคเหนือ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) ภาคกลาง และ 4) ภาคใต้

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามบริบทของโรงเรียน แบ่งออกได้เป็น 2 บริบท ได้แก่ 1) โรงเรียนในเมือง ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง เขตเทศบาลนคร และกรุงเทพมหานคร และ 2) โรงเรียนนอกเมือง ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตอำเภอเมือง เขตเทศบาลนคร และกรุงเทพมหานคร

จากการดำเนินการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) ที่จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 379 โรงเรียน จากประชากรจำนวน 29,199 โรงเรียน โดยผานเทคนิคการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) ตามลักษณะของประชากรและตามสัดส่วนที่กำหนดในตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง [15] ให้ครอบคลุมลักษณะของประชากรตามลำดับขั้นการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะครอบคลุมตามลักษณะของประชากร จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน จึงเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 13 คิดเป็นจำนวน 49 โรงเรียน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยรวมจำนวนทั้งสิ้น 428 โรงเรียน มีรายละเอียดแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำแนกตามขั้นตอนการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่ม ตัวอย่างตาม ระดับชั้น ที่เปิดสอน ของสถานศึกษา	ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ตามขนาดของโรงเรียน	ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามภูมิภาค และขั้นตอนที่ 4 กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามบริบทของโรงเรียน								รวม (โรง)
		ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้		
		ใน เมือง	นอก เมือง	ใน เมือง	นอก เมือง	ใน เมือง	นอก เมือง	ใน เมือง	นอก เมือง	
1. สถานศึกษา ที่มีการจัด การศึกษาระดับ ก่อนประถมศึกษา	1.1) โรงเรียนขนาดเล็ก	21	21	45	45	16	16	10	10	184
	1.2) โรงเรียนขนาดกลาง	13	13	31	31	16	16	13	13	146
	1.3) โรงเรียนขนาดใหญ่	2	1	2	1	3	2	2	1	14
	1.4) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	1	1	1	1	1	1	1	1	8
2. สถานศึกษา ที่มีการจัด การศึกษาระดับ ประถมศึกษา	2.1) โรงเรียนขนาดเล็ก	2	2	2	2	1	1	1	1	12
	2.2) โรงเรียนขนาดกลาง	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	2.3) โรงเรียนขนาดใหญ่	1	1	0	0	1	1	1	1	6
	2.4) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	1	0	1	1	1	1	1	0	6
3. สถานศึกษา ที่มีการจัด การศึกษาระดับ มัธยมศึกษา	3.1) โรงเรียนขนาดเล็ก	2	2	4	4	2	2	1	1	18
	3.2) โรงเรียนขนาดกลาง	1	1	2	2	1	1	1	1	10
	3.3) โรงเรียนขนาดใหญ่	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	3.4) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	1	1	1	1	1	1	1	1	8
รวม (โรง)		47	45	91	90	45	44	34	32	428

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการศึกษาคือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบและมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยแบ่งเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ 2) การประเมินคุณภาพภายนอก

ระยะก่อนการประเมิน 3) การประเมินคุณภาพภายนอก ระยะเตรียมการประเมิน 4) การประเมินคุณภาพภายนอก ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ และ 5) การประเมินคุณภาพภายนอก ระยะหลังการประเมิน มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้มาซึ่งกรอบการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 4 ระยะ คือ 1) ระยะก่อนการประเมิน 2) ระยะเตรียมการประเมิน 3) ระยะปฏิบัติการประเมิน แบบร่วมมือ และ 4) ระยะหลังการประเมิน จากนั้นจึงกำหนดกรอบแนวคิดและนิยามตัวแปร

2.2 สร้างแบบสอบถามโดยอิงจากกรอบแนวคิดและนิยามตัวแปรที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ได้ (ร่าง) แบบสอบถาม จำนวน 5 ตอน ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ จำนวน 1 ตอน และข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ จำนวน 4 ตอน จำแนกตามระยะของการประเมินคุณภาพ ภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 ระยะ คือ ระยะก่อนการประเมิน ระยะเตรียมการประเมิน ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ และระยะหลังการประเมิน ตามลำดับ

2.3 นำ (ร่าง) แบบสอบถามและนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน พิจารณาตรวจสอบ ความตรง (Validity) โดยประเมินความตรงตามเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของจำนวนคำถาม โดยใช้ วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัดรายข้อ (Item objective congruence: IOC)

2.4 พิจารณาเลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่า IOC สูงกว่า หรือเท่ากับ 0.50 โดยถือว่าคำถามนั้นวัดได้สอดคล้องกับเนื้อหา และวัตถุประสงค์ ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 จะนำไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยผลการตรวจสอบ IOC ครั้งนี้ มีค่าผลการประเมินอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 จึงถือว่าคำถามทุกข้อมีความสอดคล้องกับ เนื้อหาและวัตถุประสงค์ โดยได้ทำการปรับปรุงข้อคำถามเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.5 ติดต่อคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน เพื่อขออนุมัติการใช้เครื่องมือวิจัยตามหลักจริยธรรม โดยการวิจัยในครั้งนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2565 แบบลดขั้นตอน (COA No. 037/65)

2.6 ทำการทดลองใช้เครื่องมือ (Try-out) โดยส่งแบบสอบถามพร้อมจดหมายนำไปยังผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ประเมินภายนอกที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับ กลุ่มตัวอย่าง รวมจำนวน 30 คน โดยดำเนินการติดต่อขอจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.7 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .97 จากนั้น นำแบบสอบถามที่ผ่านการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นไปสร้างเป็นแบบสอบถามด้วยโปรแกรม SurveyMonkey และเก็บข้อมูลจริงต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคน ซึ่งได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2565 (COA No. 037/65) โดยประสานไปยังผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 ติดต่อขอหนังสือนำจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลในการตอบ แบบสอบถาม โดยแนบหนังสือนำพร้อมแบบสอบถามที่จัดทำเป็น QR Code เพื่อความสะดวกในการตอบกลับ

3.2 นำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษาจำนวน 428 แห่ง พร้อมดำเนินการติดตามการ ตอบกลับข้อมูลด้วยตนเอง ได้ข้อมูลตอบกลับจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 1,041 ฉบับ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 221 ฉบับ ครู จำนวน 276 ฉบับ ผู้ปกครอง จำนวน 148 ฉบับ ผู้แทนชุมชน จำนวน 112 ฉบับ นักเรียน จำนวน 112 ฉบับ ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 137 ฉบับ และผู้ประเมินภายนอก จำนวน 35 ฉบับ ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

จำแนกการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

4.1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้สถิติบรรยาย ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) โดยจัดลำดับความสำคัญจากค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเรียงค่าดัชนีจากมากไปหาน้อย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้เป็น 2 ระดับ คือ ผลการศึกษาในระดับภาพรวมรายระยะ และผลการศึกษาในระดับรายขั้นตอน แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบการประเมินคุณภาพภายนอก โดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{x}$	SD	ลำดับ	$\bar{x}$	SD	ลำดับ	PNI	ลำดับ
1. ระยะก่อนการประเมิน	3.80	0.734	1	4.11	0.713	1	0.081	3
1.1) ระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	3.92	0.723	1	4.20	0.707	1	0.071	3
1.2) แลกเปลี่ยนภาพอนาคตของหลักสูตร	3.80	0.776	2	4.12	0.761	2	0.084	1
1.3) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	3.76	0.806	3	4.07	0.775	3	0.083	2
2. ระยะเตรียมการประเมิน	3.71	0.797	3	4.03	0.767	2	0.086	1
2.1) กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน	3.75	0.814	1	4.07	0.800	1	0.085	3
2.2) พัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน	3.72	0.851	2	4.05	0.807	2	0.090	1
2.3) กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน	3.71	0.825	3	4.03	0.805	3	0.085	3
2.4) กำหนดกรอบระยะเวลา การเก็บข้อมูล รูปแบบรายงาน และทรัพยากรที่ใช้ในการประเมิน	3.71	0.834	4	4.02	0.798	4	0.083	4
2.5) พัฒนาสมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน	3.68	0.842	5	4.01	0.805	5	0.087	2
3. ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ	3.75	0.777	2	4.03	0.783	3	0.076	4
3.1) กิจกรรมการชี้แจงก่อนการประเมิน	3.77	0.803	1	4.04	0.798	1	0.073	3
3.2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน	3.75	0.796	2	4.03	0.800	2	0.076	2
3.3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการประเมินสู่การปฏิบัติ	3.72	0.807	3	4.02	0.807	3	0.082	1
4. ระยะหลังการประเมิน	3.70	0.803	4	4.01	0.793	4	0.084	2
4.1) จัดทำรายงานสรุปผลการประเมิน	3.74	0.805	1	4.03	0.819	1	0.078	2
4.2) ใช้ผลการประเมินวางแผนทางการเติบโตของสถานศึกษาร่วมกัน	3.70	0.824	2	4.02	0.809	2	0.085	1
4.3) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไป	3.68	0.823	3	4.00	0.805	3	0.085	1

จากตารางที่ 2 สามารถสรุปผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวม ระยะที่มีสภาพปัจจุบันที่สูงที่สุดคือ ระยะก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 3.80$, $SD = 0.734$) รองลงมาคือ ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ($\bar{X} = 3.75$, $SD = 0.777$) ระยะเตรียมการประเมิน ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.797$) และระยะหลังการประเมิน ($\bar{X} = 3.70$, $SD = 0.803$) ตามลำดับ ระยะที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงสุด คือ ระยะก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 4.11$, $SD = 0.713$) รองลงมาคือระยะเตรียมการประเมิน ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.767$) ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.783$) และระยะหลังการประเมิน ($\bar{X} = 4.01$, $SD = 0.793$) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาขั้นตอนจำแนกรายระยะ พบว่า ขั้นตอนระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นทั้งขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สูงสุด

โดยขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันสูงที่สุด 3 ลำดับ ในภาพรวม คือ ระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 3.92$, $SD = 0.723$) รองลงมาคือ แลกเปลี่ยนภาพอนาคตของหลักสูตร ($\bar{X} = 3.80$, $SD = 0.776$) และกิจกรรมการชี้แจงก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 3.77$, $SD = 0.803$) ตามลำดับ และขั้นตอนที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด 3 ลำดับ คือ ระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.20$, $SD = 0.707$) รองลงมาคือ แลกเปลี่ยนภาพอนาคตของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.12$, $SD = 0.761$) และมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.07$, $SD = 0.775$) และกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน ($\bar{X} = 4.07$, $SD = 0.800$) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในรายขั้นตอน จำแนกตามระยะการประเมิน พบว่า

ระยะก่อนการประเมิน ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันสูงที่สุด คือ ระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 3.92$, $SD = 0.723$) รองลงมาคือ แลกเปลี่ยนภาพอนาคตของหลักสูตร ($\bar{X} = 3.80$, $SD = 0.776$) และ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.76$, $SD = 0.806$) ตามลำดับ และขั้นตอนที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด คือ ระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.20$, $SD = 0.707$) รองลงมาคือ แลกเปลี่ยนภาพอนาคตของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.12$, $SD = 0.761$) และ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.07$, $SD = 0.775$) ตามลำดับ

ระยะเตรียมการประเมิน ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันสูงที่สุด คือ กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน ($\bar{X} = 3.75$, $SD = 0.814$) รองลงมาคือ พัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน ($\bar{X} = 3.72$, $SD = 0.851$) กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.825$) กำหนดกรอบระยะเวลา การเก็บข้อมูล รูปแบบรายงาน และทรัพยากรที่ใช้ในการประเมิน ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.834$) และ พัฒนาสมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($\bar{X} = 3.68$, $SD = 0.842$) ตามลำดับ และขั้นตอนที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด คือ กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน ($\bar{X} = 4.07$, $SD = 0.800$) รองลงมาคือ พัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน ($\bar{X} = 4.05$, $SD = 0.807$) กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.805$) กำหนดกรอบระยะเวลา การเก็บข้อมูล รูปแบบรายงาน และทรัพยากรที่ใช้ในการประเมิน ($\bar{X} = 4.02$, $SD = 0.798$) และ พัฒนาสมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($\bar{X} = 4.01$, $SD = 0.805$) ตามลำดับ

ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันสูงที่สุด คือ กิจกรรมการชี้แจงก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 3.77$, $SD = 0.803$) รองลงมาคือ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ($\bar{X} = 3.75$, $SD = 0.796$) และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการประเมินสู่การปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.72$, $SD = 0.807$) ตามลำดับ และขั้นตอนที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด คือ กิจกรรมการชี้แจงก่อนการประเมิน ($\bar{X} = 4.04$, $SD = 0.798$) รองลงมาคือ

เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.800$) และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการประเมินสู่การปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.02$, $SD = 0.807$) ตามลำดับ

ระยะหลังการประเมิน ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันสูงที่สุด คือ จัดทำรายงานสรุปผลการประเมิน ($\bar{X} = 3.74$, $SD = 0.805$) รองลงมาคือ ใช้ผลการประเมินวางแผนทางการเติบโตของสถานศึกษาร่วมกัน ($\bar{X} = 3.70$, $SD = 0.824$) และ วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไป ($\bar{X} = 3.68$, $SD = 0.823$) ตามลำดับ และขั้นตอนที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด คือ จัดทำรายงานสรุปผลการประเมิน ($\bar{X} = 4.03$, $SD = 0.819$) รองลงมาคือ ใช้ผลการประเมินวางแผนทางการเติบโตของสถานศึกษาร่วมกัน ($\bar{X} = 4.02$, $SD = 0.809$) และ วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไป ($\bar{X} = 4.00$, $SD = 0.805$) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวม ระยะที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ระยะเตรียมการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.086$) รองลงมาคือ ระยะหลังการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.084$) ระยะก่อนการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.081$) และระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ($PNI_{modified} = 0.076$) ตามลำดับ

โดยขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด 3 ลำดับ ในภาพรวม คือ พัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน ($PNI_{modified} = 0.090$) รองลงมาคือ พัฒนาสมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.087$) และมีความต้องการจำเป็นเท่ากัน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ใช้ผลการประเมินวางแผนทางการเติบโตของสถานศึกษาร่วมกัน และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไป ($PNI_{modified} = 0.085$) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในรายขั้นตอน จำแนกตามระยะการประเมิน พบว่า

ระยะก่อนการประเมิน ขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ แลกเปลี่ยนภาพอนาคตของหลักสูตร ($PNI_{modified} = 0.084$) รองลงมา คือ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($PNI_{modified} = 0.083$) และ ระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified} = 0.071$) ตามลำดับ

ระยะเตรียมการประเมิน ขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ พัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน ($PNI_{modified} = 0.090$) รองลงมา คือ พัฒนาสมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.087$) กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.085$) กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.085$) และ กำหนดกรอบระยะเวลา การเก็บข้อมูล รูปแบบรายงาน และทรัพยากรที่ใช้ในการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.083$) ตามลำดับ

ระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการประเมินสู่การปฏิบัติ ($PNI_{modified} = 0.082$) รองลงมา คือ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ($PNI_{modified} = 0.076$) และ กิจกรรมการชี้แจงก่อนการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.073$) ตามลำดับ

ระยะหลังการประเมิน ขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ใช้ผลการประเมินวางแผนทางการเติบโตของสถานศึกษาร่วมกัน ($PNI_{modified} = 0.085$) รองลงมา คือ วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไป ($PNI_{modified} = 0.085$) และ จัดทำรายงานสรุปผลการประเมิน ($PNI_{modified} = 0.078$) ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในภาพรวม ระยะที่มีสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สูงสุดที่สุดคือ ระยะก่อนการประเมิน โดยเมื่อพิจารณาในขั้นตอนของการประเมิน พบว่าขั้นการระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สูงสุด เนื่องจากระยะก่อนการประเมินเป็นระยะแรกสุดของการประเมิน ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญคือการระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันเป็นพื้นฐานในการสร้างเครือข่ายและเป็นการสร้างแรงจูงใจที่ชัดเจนให้แก่ครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย [16] เป็นการสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือในการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาร่วมกัน

โดยบุคคลสำคัญในกระบวนการดังกล่าว คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีหน้าที่สำคัญในการสร้างแรงจูงใจและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนผ่านกิจกรรมการสร้างความร่วมมือ อันได้แก่ การประชุมแบบไม่เป็นทางการ หรือการเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาตามโอกาส สอดคล้องกับงานของ Cousins et al. (2015) [16] ที่ได้พัฒนาแนวคิดการประเมินแบบร่วมมือ โดยได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีแรงจูงใจที่ชัดเจนในการทำงานร่วมกัน (Clarify Motivation for Collaboration) เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับประโยชน์และจุดแข็งของการประเมินแบบร่วมมือ การสร้างปัจจัยสนับสนุนรวมถึงการร่วมรับรู้วัตถุประสงค์ของการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน และเป็นการให้ข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก่อนที่จะเริ่มการประเมิน

ดังนั้น ระยะก่อนการประเมินและขั้นตอนการระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นจุดเริ่มต้นของการประเมินที่มีประสิทธิภาพสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการประเมิน ซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุนที่แข็งแกร่งของกระบวนการการประเมิน นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีค่าในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างฐานข้อมูลที่ครอบคลุมและมีความเป็นปัจจุบันมากขึ้น

ในระยะเตรียมการประเมิน ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สูงสุด คือ ขั้นตอนการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมิน เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมาย จัดทำข้อตกลง และแนวทางการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาร่วมกัน ซึ่งจะเป็นรากฐานไปสู่ขั้นตอนอื่น ๆ ในระยะต่อไป [17] อันประกอบด้วย การพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน การกำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน การกำหนดกรอบระยะเวลา การเก็บข้อมูล รูปแบบรายงาน และทรัพยากรที่ใช้ในการประเมิน และการพัฒนาสมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ซึ่งจะช่วยให้การประเมินมีการเตรียมการที่ชัดเจน มีทรัพยากรที่เพียงพอ ผู้ประเมินมีทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการประเมิน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การประเมินมีความราบรื่น และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ตั้งไว้ [16]

สำหรับระยะปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือ ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สูงสุด คือ ขั้นกิจกรรมการชี้แจงก่อนการประเมิน เนื่องจาก เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในเชิงการสื่อสารระหว่างผู้ประเมินและผู้รับการประเมินก่อนเริ่มกระบวนการประเมิน ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยให้ผู้รับการประเมินเข้าใจและรับรู้ถึงกิจกรรมการประเมินที่จะเกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ประเมินและผู้รับการประเมินด้วย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กิจกรรมการประเมินมีความราบรื่นและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ [18]

และสุดท้าย ระยะหลังการประเมิน ขั้นตอนที่มีสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สูงสุด คือ ขั้นการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมิน เนื่องจาก เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการนำผลการประเมินนำเสนอเป็นรูปเล่มรายงานที่เป็นรูปธรรม ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินอย่างรอบด้าน ทั้งนี้ การจัดทำรายงานการประเมินที่ดี ควรจะต้อง

เป็นการทำให้ผลการประเมินมีความหมาย หมายถึง เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผสานกับข้อมูลที่เป็นตัวเลข หรืออาจเป็นการทำแผนภูมิสรุปข้อมูล ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเข้าใจความหมายของข้อมูล ทำให้เกิดการนำผลการประเมินไปสู่การปรับปรุงคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา [19]

ซึ่งการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ จะเป็นการผสมผสานองค์ประกอบของขั้นตอนสำคัญที่ปรากฏในแนวคิดการประเมินจำนวน 4 แนวคิด ได้แก่ การประเมินแบบร่วมมือ (Collaborative Evaluation) การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) การประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation) และการประเมินแบบมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ (Utilization-Focused Evaluation) ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้การประเมินมีประสิทธิภาพและเกิดการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างแท้จริง [10, 17]

2. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในภาพรวม ระยะที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ระยะเตรียมการประเมิน โดยขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ขั้นตอนการพัฒนาระบบชี้แจงและเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากการประเมินคุณภาพการศึกษานั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมาตรฐานการศึกษา เพราะมาตรฐานการศึกษาจะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวดำเนินการให้กับกระบวนการการประเมินคุณภาพที่จะเกิดขึ้นตลอดกระบวนการ ทั้งนี้ กิจกรรมการพัฒนาระบบชี้แจงและเกณฑ์การประเมินนั้นเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่มีความสำคัญสูงสุดของการประเมินคุณภาพสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิดของการประเมินโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพราะในกระบวนการการพัฒนาระบบชี้แจงและเกณฑ์การประเมิน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องมีบทบาทในการร่วมกันกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินที่สะท้อนวิสัยทัศน์และนโยบายของการประเมินโดยคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษาและบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินที่พัฒนาขึ้นนั้นจะเปรียบเสมือน “ทางเสือ” ของการประเมินคุณภาพ ซึ่งเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถพัฒนาระบบชี้แจงและเกณฑ์การประเมินได้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษา วิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา ตลอดจนบริบทของสถานศึกษาและผู้เรียน ก็จะทำให้ผลการประเมินคุณภาพนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ซึ่งนับว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการประเมินคุณภาพสถานศึกษา ทั้งนี้ ในปัจจุบันสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาระบบชี้แจงและเกณฑ์การประเมินสามารถพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในขั้นตอนดังกล่าวให้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็น รวมทั้งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและผู้เรียน [15] สอดคล้องกับ Lappanachokdee (2018) [11] ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลและพัฒนาการของระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ หน่วยงานที่มีบทบาทในการประเมินควรร่วมกันกำหนดมาตรฐานตัวบ่งชี้ และรูปแบบการจัดทำเอกสารหลักฐานให้สอดคล้องกัน และผู้ประเมินต้องมีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และแนวทางการประเมินอย่างถ่องแท้ และมีความเข้าใจบริบทของโรงเรียนที่จะประเมิน อันจะเป็นกุญแจสำคัญของการประเมินที่มีคุณภาพ

เมื่อพิจารณาขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นลำดับรองลงมา พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาศมรรถนะด้านการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน เป็นขั้นตอนการประเมินที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดลำดับที่ 2 เนื่องจากการพัฒนาศมรรถนะด้านการประเมินจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมิน ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน นักเรียน ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ประเมินภายนอก มีความรู้ มีความเข้าใจ และมีทักษะในการประเมินที่เพียงพอ รวมทั้งสามารถประเมินได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งจะส่งผลให้กิจกรรมในระบปฏิบัติการประเมินแบบร่วมมือและระยะหลังการประเมินเป็นไปอย่างราบรื่น สอดคล้องกับ O'Sullivan and O'Sullivan (1998) [20] ที่ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาความสามารถในการประเมิน (Provides Training to Overcome the Barriers) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการหลักสูตร

การพัฒนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มีทักษะด้านการประเมินเพื่อก้าวข้ามอุปสรรคการประเมินที่คาดการณ์ไว้ ซึ่งจะทำให้การประเมินดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้ประเมินคุณภาพภายนอกและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรร่วมกันนำข้อมูลผลการประเมินมาร่วมกันวิเคราะห์ และวางแผนสำหรับการปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาในอนาคตร่วมกัน โดยใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาร่วมวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของการปรับปรุงคุณภาพการทำงาน เนื่องจากผลการศึกษา พบว่า การประเมินระยะที่มีสภาพปัจจุบันน้อยที่สุด คือ ระยะหลังการประเมิน ในขั้นตอนการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไป

1.2 ผู้ประเมินคุณภาพภายนอกและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรร่วมกันพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินโดยอิงจากเป้าหมายการศึกษาชาติ รวมทั้งวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ของสถานศึกษา เพื่อร่วมกันออกแบบตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินที่อิงตามบริบทจริงของสถานศึกษา ตลอดจนสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง เนื่องจากผลการศึกษา พบว่า การประเมินระยะที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ระยะเตรียมการประเมิน โดยเมื่อพิจารณาในรายขั้นตอน พบว่า ขั้นตอนที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ การพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินวงรอบต่อไปของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกโดยอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- [1] Fongsri, P. (2006). *Educational assessment: From concepts to practice*. Thiamfa Printing. (In Thai)
- [2] Siribanpitak, P. and Kitpitak, S. (2003). *Teacher training program: Quality assurance in education*. Bangkok: Office for National Education Standards and Quality Assessment.
- [3] National Reform Steering Assembly. (2016). *Report of the National Reform Steering Assembly's Education Reform Commission on urgent reform plans to address issues related to internal quality assurance and external quality assessment*. <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/470349>
- [4] Burke, B. (1998). Evaluating for a change: Reflections on participatory methodology. *New Directions for Evaluation*, 1998(80), 43-56.
- [5] Fetterman, M., and Wandersman, A. (2005). *Empowerment evaluation principles in practice*. Guilford Press.
- [6] Ciarlo, J. A. (1981). *Utilizing evaluation: Concepts and measurement techniques*. Sage Publications.
- [7] Patton, M. Q. (1986). *Utilization-focused evaluation*. Sage.
- [8] Smith, M. F. (1988). Evaluation utilization revisited. *New Directions for Program Evaluation*, 1988(39), 7-19.
- [9] O'Sullivan, R. G. (2004). *Practicing evaluation: A collaborative approach*. Sage.
- [10] Cousins, J. B., Donohue, J. J., and Bloom, G. A. (1996). Collaborative evaluation in North America: Evaluators' self-reported opinions, practices, and consequences. *Evaluation practice*, 17(3), 207-226.

- [11] Lappanachokdee, W. (2018). Factors affecting and the development of the quality level of basic education institutions from the results of three rounds of external quality assessments by ONESQA. *Phuket Rajabhat University Academic Journal*, 14(1), 350-381. (In Thai)
- [12] Thongpajit, K., Anunnawe, P., and Sompongthum, J. (2013). Situations problems and guided development of internal education quality assurance of Piboonbumpen Demonstration School in Burapha University. *Journal of Education and Social Development*, 9(2), 105-115. (In Thai)
- [13] Prakenree, S. (2012). Factors affecting external quality assessment at the basic education level from the perspective of teachers and school administrators in municipal schools in Local Education Group 5. *Kasalongkham Research Journal*, 8(1), 39-52. (In Thai)
- [14] Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). (2000). *Authority and Function*. <https://www.onesqa.or.th/th/profile/1190/>
- [15] Morgan, K. (1970). Sample size determination using Krejcie and Morgan table. *Kenya Projects Organization (KENPRO)*, 38, 607-610.
- [16] Cousins, J., Whitmore, E., Shulha, L., Al Hudib, H., and Gilbert, N. (2015). *Principles to guide collaborative approaches to evaluation*. Can Evaluation Society.
- [17] O'Sullivan, R. G., and D'Agostino, A. (2002). Promoting evaluation through collaboration: Findings from community-based programs for young children and their families. *Evaluation*, 8(3), 372-387.
- [18] Newman, D. L., Scheirer, M. A., Shadish, W. R., and Wye, C. (1995). Guiding principles for evaluators. *New directions for program evaluation*, 1995(66), 19-26.
- [19] Brackett, A., and Hurley, N. (2004). *Collaborative evaluation led by local educators: A practical, print- and web-based guide*. NEIRTEC.
- [20] O'Sullivan, R. G., and O'Sullivan, J. M. (1998). Evaluation voices: Promoting evaluation from within programs through collaboration. *Evaluation and Program Planning*, 21(1), 21-29.